

Vergaderjaar 2008–2009

31 288

Hoger Onderwijs-, Onderzoek- en Wetenschapsbeleid

Nr. 46

BRIEF VAN DE MINISTER EN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 november 2008

Hierbij doen wij u de brief toekomen over het onderwerp studiekeuze in relatie tot studiesucces in het hoger onderwijs zoals is toegezegd in het algemeen overleg van 2 juli jongstleden (Kamerstuk 31 288, nr. 38).

1. Inleiding

Meer studenten moeten behouden blijven voor het hoger onderwijs. Zij horen onderwijs te ontvangen dat het beste in hen naar boven haalt. Het creëren van een ambitieuze studiecultuur en het vergroten van studiesucces voor studenten staat dan ook centraal in het hoger onderwijsbeleid. Het kabinet heeft daarvoor extra middelen vrijgemaakt. Over de besteding daarvan zijn meerjarenaafspraken gemaakt met de VSNU en de HBO-raad.

In deze afspraken is onderkend dat studiesucces in het hoger onderwijs mede bepaald wordt door de wijze waarop de jongeren zich voorbereiden op hun studiekeuze. Studie- en beroepskeuzebegeleiding is belangrijk voor een goede doorstroom naar het vervolgonderwijs en naar de arbeidsmarkt. Uit onderzoek is bekend dat studiekeuzes waarvan studenten achteraf spijt hebben leiden tot minder gemotiveerd studiegedrag en een grotere kans op voortijdige uitval uit opleidingen¹. Ongeveer 20% van alle schoolverlaters heeft achteraf spijt van de opleidingkeuze². Hiermee zijn hoge kosten gemoeid. Een belangrijke vraag is daarom hoe studie- en beroepskeuzevoorlichting de kwaliteit van de studiekeuze kan verbeteren. In het kader van het tegengaan van voortijdig schoolverlaten is Loopbaanorientatie- en begeleiding (LOB) geprioriteerd. Hierbij wordt ingezet op de verspreiding van goede praktijkvoorbeelden, verbetering van communicatie en kwaliteitverbetering. De strategische agenda's voor het voortgezet-, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs hebben hieraan aandacht besteed³. De sectororganisaties hebben aangegeven dat ze met een stimuleringsplan LOB aan de slag gaan. Ook hebben scholieren en studenten (vertegenwoor-

¹ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Voorlichting en begeleiding bij de studie- en beroepskeuze en de rol van arbeidsmarktinformatie, maart 2008.

² ROA, De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2010, november 2005.

³ Kamerstukken II 2007–2008, 27 451, nr. 85 en 31 289, nr. 1 en 31 288, nr. 17.

digd door JOB, LAKS, LSVb en ISO) recentelijk een resolutie aangeboden aan de overheid waarin zij benadrukken dat de uitval flink omlaag kan en moet om zodoende het talent van de Nederlandse jongere maximaal te benutten¹. Tegen deze achtergrond is aan de Tweede Kamer een notitie toegezegd over studiekeuzeprocessen van jongeren, de wijze waarop deze zich verhouden tot het studiesucces in het hoger onderwijs en de initiatieven, die erop zijn gericht de kwaliteit van studiekeuzes te verbeteren².

Het maken van een studiekeuze heeft niet alleen effecten voor de jongere, die de keuze maakt. Er zijn ook grote maatschappelijke effecten. De Raad voor Werk en Inkomen (RWI) heeft in een recent advies over studiekeuze en loopbaanoriëntatie gesteld dat een stevige impuls nodig is om studiekeuzebegeleiding en loopbaanoriëntatie structureel in de begeleiding van jong volwassenen te verankeren³. Met een relatief geringe investering in loopbaanoriëntatie en begeleiding vroeg in de schoolloopbaan van jongeren kunnen problemen die gepaard gaan met veel hogere kosten later in de schoolloopbaan worden voorkomen. Interessant is hier de ruwe schatting die het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) heeft gemaakt van de maximale kosten van uitval, herstart en omwegen in de onderwijsloopbaan⁴. Deze schatting komt uit op zo'n € 5,7 mld. per jaar. In deze studie heeft ROA ook een vergelijking gemaakt met andere landen. Daaruit blijkt dat Nederland ongeveer op gelijke hoogte met Duitsland presteert, maar dat het Verenigd Koninkrijk twee maal zo goed presteert. Ook de Nationale Denktank⁵ benoemt onderbenutting van capaciteit van leerlingen als groot probleem. Hij heeft daar zelfs een prijskaartje aan gehangen: € 7 mld. per jaar zouden de kosten daarvan zijn. Verkeerde studiekeuzes noemt de hij als één van de vier oorzaken en hij adviseert dan ook de organisatie van het studiekeuzeproces te intensiveren en meer vraaggericht te maken.

Los van de relativeringen die altijd gemaakt kunnen worden bij dit soort ruwe schattingen⁶ geven bovenstaande bedragen wel aan dat hier veel meerwaarde te creëren is. Terecht staat dit onderwerp dan ook met de nodige urgentie op de onderwijsagenda. Niet alleen vanuit de gedachte dat de doorstroom naar het hoger onderwijs beter kan maar zeker ook omdat een investering in studiekeuze en loopbaanbegeleiding voortijdig schooluitval (VSV) kan helpen voorkomen. In het kader van het VSV beleid, één van de speerpunten in de kwaliteitsagenda's VO en MBO, wordt er dan ook de komende jaren meer geïnvesteerd in LOB.

¹ Vrij naar de onderwijsresolutie die deze organisaties op 9 juni 2008 publiceerden.

² Algemeen overleg op 5 juni 2008 over de beleidsreactie wegen voor talent en notaoverleg op 2 juli 2008 over de voortgangsrapportage Het hoogste goed.

³ Voor de keuze: effectieve loopbaanoriëntatie en begeleiding, RWI juni 2008.

⁴ ROA, Arbeidsmarkt naar opleiding en beroep, 2003.

⁵ Nationale denktank 2007.

⁶ Bij deze inschattingen worden niet alleen de onderwijskosten meegenomen maar ook allerlei relevante neveneffecten van het later op de arbeidsmarkt treden van de jongeren. Bijvoorbeeld uitgestelde inkomstenbelastingen.

⁷ De jeugd van tegenwoordig!, Diesoratie prof.dr. P.M. Westenberg, Universiteit Leiden, februari 2008.

⁸ Recentelijk sprak prof. Westenberg zich dan ook uit over deze inzichten van de ontwikkelingspsychologie in relatie tot studiekeuze. Zie zijn artikel *Laat studenten pas na een jaar flexibel studeren definitieve studiekeuze maken*, NRC Handelsblad, 28 april 2008.

⁹ Young Works, Kiezen voor de toekomst: hoe doen jongeren dat?, september 2008.

2. Wat we nu weten

Studiekeuze in relatie tot leeftijd

Om een goede studiekeuze te maken moeten leerlingen een beeld hebben van de consequenties die de keuzes op hun verdere beroepsloopbaan hebben. Zij zullen zich moeten afvragen wat de opleiding inhoudt, welke mogelijkheden de opleiding biedt op de arbeidsmarkt, welke beroepen zij kunnen uitvoeren met de opleiding, wat werken in zo'n beroep inhoudt en welke implicaties dit voor hun privéleven kan hebben. Dat is lastig op jonge leeftijd. Het gaat er niet alleen om wat je als scholier nu wilt, het gaat er ook om wat je straks wilt.

Uit onderzoek in de ontwikkelingspsychologie blijkt dat de ontwikkeling van kinderen zowel op het psychosociale als het op cognitieve vlak sterk uiteenloopt. Een groot deel van de jongeren is pas tegen het einde van de adolescentie (rond het 24ste jaar) toe aan reflectie op vragen als «Wie ben ik en wat wil ik zijn in het leven?»⁷. Veel jongeren moeten dus keuzes maken op een leeftijd waarop zij nog niet goed in staat zijn consequenties van die keuzes te overzien⁸. Om deze complexiteit te hanteren, stellen veel jongeren hun studiekeuze uit⁹. Jongeren die een «uitstel»-strategie hanteren lopen een groot risico op uitval in het hoger onderwijs: zij kiezen

zonder overtuiging, moeten zich daarom heel breed oriënteren op vervolgoopleidingen en worden vaak niet bevestigd in hun keuze.

Fase 1: Studiekeuze in vo en mbo

De kwaliteit van de studiekeuze kan dus beter. Onderzocht is welke factoren samenhangen met die kwaliteit¹. Naast persoonlijke kenmerken van studenten (kwaliteit van het zelfbeeld en van het beeld van de toekomstige leefomstandigheden) en de arbeidsmarktpositie van opleidingen zijn dat vooral:

- de kenmerken van de school, waarop de student zijn studiekeuze heeft gemaakt
- realistische voorlichting over het beroep, waarvoor wordt opgeleid.

Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

Hulp vanuit de school kan een bijdrage leveren aan het verhogen van de kwaliteit van de studiekeuze. Onderzoek wijst uit dat persoonlijke hulp door een deskundig persoon (decaan) de beste combinatie blijkt te zijn voor het maken van een doordachte studiekeuze². Onderwijsinstellingen in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zijn wettelijk verplicht die hulp te geven. Zij moeten mogelijkheden voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) aanbieden en een decaan aanwijzen. Het is aan de instellingen om te bepalen welke activiteiten er in dit verband worden georganiseerd.

Het beeld van de wijze waarop de scholen hun LOB-taak invullen is wisselend. Enerzijds is het positief: er wordt hard gewerkt om leerlingen goed te begeleiden in hun studiekeuzeproces. Veel scholen helpen leerlingen door bijv. persoonlijke gesprekken te voeren en gebruik te maken van studie- en beroepskeuzetesten³. Anderzijds is er de indruk, dat LOB tamelijk vrijblijvend wordt behandeld⁴. Vooral binnen het vo en mbo is nog nauwelijks sprake van een goed ontwikkeld geïntegreerd LOB-beleid. Afstemming hierover binnen de beroepskolom is gering⁵. Ook blijkt uit onderzoek, dat bij de profielkeuze en de keuze voor vervolgoopleidingen van leerlingen in het voortgezet onderwijs weinig aandacht wordt besteed aan informatie over de arbeidsmarkt en de inhoud van beroepen, terwijl er juist duidelijke aanwijzingen zijn dat meer inzicht in wat leerlingen later in de beroepsuitoefening kunnen verwachten hun keuzeproces aanzienlijk kan verbeteren⁶.

Een ander ontwikkelpunt betreft de betrokkenheid van ouders. Ouders hebben verreweg de meeste invloed op de studiekeuze. Het onderwijs lijkt ouders echter maar marginaal in het proces van studiekeuze te betrekken⁷.

Studiekeuze-informatie

Behalve begeleiding door de school hebben leerlingen de mogelijkheid om gebruik te maken van onafhankelijke bronnen, zoals de website Studiekeuze123.nl. en de Keuzegids Hoger Onderwijs. De invloed daarvan op de studiekeuze is echter nog altijd marginaal. Vooral hbo-studenten laten zich nauwelijks beïnvloeden door onafhankelijke studiekeuze-informatie. Belangrijker zijn aspecten als de reisafstand en de reputatie van de instelling. Universitaire studenten vinden de aantrekkelijkheid van de universiteitsstad erg belangrijk⁸. Allochtone studenten laten zich, vaker dan autochtone studenten, leiden door de status, die de opleiding oplevert, en de zekerheid van een baan⁹.

Het zou de moeite waard zijn als door aanstaande studenten beter gebruik wordt gemaakt van onafhankelijke studiekeuze-informatie. Recent onderzoek laat zien dat er opvallende verschillen zijn in het gebruik van informatiebronnen tussen uitvallers en overige studenten¹⁰. «Niet-

¹ ROA, 2005.

² ROA, 2005.

³ ROA, 2005.

⁴ Onderwijsraad, Een succesvolle start in het hoger onderwijs, januari 2008.

⁵ Meijer, F., M. & Bakker, J. Over leerloopbanen en loopbaanleren. Loopbaancompetenties in het (v)mbo, 2006.

⁶ ROA, 2005.

⁷ Onderwijsraad, 2008.

⁸ Onderwijsraad, 2008.

⁹ Young Works, 2008.

¹⁰ Studentenmonitor 2007.

uitvallers» maken meer dan twee keer zoveel gebruik van onafhankelijke informatiebronnen. Uit het betreffende onderzoek blijkt overigens dat de uitvallers zelf ook hun eigen verantwoordelijkheid voor een goede oriëntatie onder ogen zien¹.

Fase 2: Uitval in eerste jaar van hbo en wo

De instroom in het hoger onderwijs blijft fors toenemen: van ca. 90 000 eerstejaarsstudenten in 1995–1996 tot zo'n 130 000 tien jaar later. Veel instromers haken af in het eerste jaar: in het hbo breekt gemiddeld 30% de studie af, in het wo zo'n 25%. Daarbij stromen in het hbo de studenten met een mbo-vooropleiding vaker voortijdig uit in het eerste jaar dan de studenten met vooropleiding havo en vwo. Voortijdig verlaten van een opleiding wil niet zeggen dat deze personen nooit meer aan een vervolgstudie beginnen. De meeste studenten beginnen aan een andere opleiding. Niettemin heeft 30% van de studenten die aan een hoger onderwijsopleiding beginnen na tien jaar nog geen eindexamen.

Onderzocht is wat de redenen zijn voor het ongediplomeerd verlaten van de vervolgstudie. Als belangrijkste reden is aangegeven, dat men achteraf toch liever een andere opleiding had gekozen. Van de totale doorstroom uit het voortgezet onderwijs is 51% van mening dat dit één van de oorzaken was voor het voortijdig afbreken van de studie (vaker bij havisten dan bij vwo'ers)².

Maar ook binnen het hoger onderwijs zelf zijn oorzaken voor uitval te identificeren. De Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) heeft recent zorg uitgesproken over de hoge uitvalpercentages tijdens de eerste jaren van de studie. Voor een deel moeten de opleidingen zich dat aantrekken, aldus de NVAO, omdat de voorlichting vaak een te rooskleurig beeld van de opleiding schetst: kwantiteit lijkt nogal eens de drijfveer te zijn bij het binnenhalen van studenten. Daarnaast zijn opleidingen te beperkt geïnteresseerd in mogelijke deficiënties van de binnenkomende studenten. Klachten over een tekortschietend kennisniveau van startende studenten leiden lang niet altijd tot remediërende activiteiten door de betreffende opleidingen. Visitatiepanels tonen zich met regelmaat onthutst over het gemak waarmee lage rendementcijfers worden geaccepteerd en vergoelikt³.

Conclusies

- Voor veel jongeren is het lastig om vooruit te zien en een goede studiekeuze te maken. Ca. 20% van de schoolverlaters krijgt later spijt van zijn studiekeuze.
- Jongeren laten zich bij het maken van hun studiekeuze weinig beïnvloeden door onafhankelijke studiekeuze-informatiebronnen. Andere factoren, zoals ouders, zijn veel belangrijker.
- Bij de studiekeuzevoorlichting op scholen is doorgaans weinig aandacht voor de arbeidsmarkt en het beroep waarvoor een studie opleidt.
- Binnen de beroepskolom moet meer worden samengewerkt rondom LOB.
- Er is op instellingsniveau (met name in het vo en mbo) weinig beleid ten aanzien van loopbaanoriëntatie en -begeleiding.
- Veel studenten stoppen of switchen in het eerste jaar van het hoger onderwijs. Spijt van de gekozen opleiding is daarvoor een belangrijke reden.
- Hoger onderwijsinstellingen moeten zich de hoge uitval van studenten meer aantrekken dan nu het geval is.

¹ Van de uitvallers die aangeven dat een verkeerde studiekeuze van doorslaggevend belang was geeft 42% aan dat zij zichzelf slecht georiënteerd hebben.

² ROA, 2008.

³ NVAO, Jaarverslag 2007, 2008.

Uit het voorafgaande zou misschien kunnen worden afgeleid dat de onderwijsinstellingen weinig doen aan het begeleiden van aanstaande

studenten in hun studiekeuzeproces. Dit zou onterecht zijn. Universiteiten en hogescholen besteden, naast voorlichtingsdagen en informatie-materiaal, erg veel aandacht aan samenwerking met vo-scholen en roc's om leerlingen goed voor te bereiden op het hoger onderwijs. Vaak is hier ook het bedrijfsleven bij betrokken (denk aan de projecten in verband met de doorstroom naar bèta -en techniekopleidingen). Veel instellingen hebben het terugdringen van uitval onder studenten tot prioriteit gemaakt. In het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs wordt hard gewerkt aan de begeleiding van leerlingen (via gesprekken, keuzetesten, etc.) in het maken van een studiekeuze.

Het lijkt alleen, gelet op de probleemanalyse in deze paragraaf, niet genoeg te zijn. Intensivering, professionalisering en expansie van bestaande initiatieven is zeer wenselijk evenals meer onderzoek naar wat succesvolle vormen van studiekeuzebegeleiding zijn.

3. Waar we heen willen

Ambities

Verbetering van de studiekeuzekwaliteit zal uiteindelijk manifest moeten worden in meer studiesucces in het hoger onderwijs. Er is weliswaar geen één-op-één-relatie tussen studiekeuze en studiesucces, maar duidelijk is wel dat een verkeerde studiekeuze één van de belangrijkste redenen is voor studie-uitval.

Met de VSNU en de HBO-raad zijn eerder dit jaar concrete afspraken gemaakt over het terugbrengen van de uitval (hierover is op 2 juli jl. overleg gevoerd met de Tweede Kamer). Zij worden aan het einde van deze kabinetsperiode op hun prestaties in dit verband «afgerekend». Maar het is natuurlijk niet eerlijk om alleen het hoger onderwijs aan te spreken op (de effecten van) studiekeuzekwaliteit.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Een goede studiekeuze is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van jongeren, hun ouders, onderwijs en overheid:

- *Leerlingen/studenten.* Jongeren moeten zich realiseren dat, ondanks de beste intenties van onderwijs en overheid, zijzelf de enigen zijn die de keus kunnen maken. Niemand anders kan dat voor hen doen. Zij zouden veel meer gebruik kunnen maken van onafhankelijke studiekeuze-informatie en de mogelijkheden die medezeggenschapsorganen bieden. Ouders kunnen hun kinderen hierin stimuleren.
- *Vo-scholen en roc's.* Omdat jongeren het moeilijk vinden de consequenties van hun keuze te overzien, is het belangrijk dat scholen hun leerlingen goed begeleiden en actief benaderen, zowel voor wat betreft de profielkeuze als voor wat betreft de keuze voor vervolgopleidingen. Dat spreekt niet voor alle scholen voor zich. Zij zijn van oudsher gericht op het begeleiden van jongeren naar een diploma. Wat die vervolgens met dat diploma doen wordt niet tot de verantwoordelijkheid van de scholen gerekend. Meer en meer dringt zich het inzicht op dat vanuit het oogpunt van de jongere een dergelijke focus nadelen kent. De sectorale focus willen we dan ook verbreden. Dit betekent dat er ruimte moet zijn voor docenten, decanen en begeleiders (bijvoorbeeld ouderejaarsstudenten als mentoren) om kennis op te doen van de vooropleidingen, het vervolgonderwijs en het beroepenveld.
- *Hogescholen en universiteiten.* Tot op zekere hoogte is switchen van studies inherent aan ons onderwijssysteem en, vooral gezien de verwijzende en selecterende functie van het eerste jaar in het hoger onderwijs, niet per definitie negatief. De consequenties van een verkeerde studiekeuze mogen echter niet fnuikend zijn voor het enthousiasme en talent van jongeren. De huidige uitvalpercentages

indiceren dat dit toch nog teveel het geval is. Het is de verantwoordelijkheid van hogescholen en universiteiten om ervoor te zorgen dat de student naar een einddiploma wordt begeleid. Ook is het hun verantwoordelijkheid om realistische informatie over opleiding en beroepspectieven te geven.

- *Overheid.* Een studiekeuze blijft iets waarmee iedere jongere anders omgaat. Hiermee is meteen ook duidelijk dat een landelijke aanpak/blauwdruk vanuit de overheid niet tot verbetering leidt. Wat de overheid wel kan doen is:
 - zorgen dat objectieve informatie over bestaande opleidingen in het onderwijs beschikbaar is en dat deze voor aanstaande studenten aantrekkelijk/toegankelijk is;
 - versterking van LOB op vo-scholen en roc's faciliteren, zodat scholen meer mogelijkheden hebben om hun leerlingen goed te begeleiden in het maken van studiekeuzes;
 - hogescholen en universiteiten steunen in, en aanspreken op, het verminderen van de uitval van studenten.
 - een voorbeeldfunctie bekleden wanneer het gaat om ketendenken.

Zicht op wat werkt

Hoewel al behoorlijk veel onderzoek is gedaan naar studiekeuzes en veel praktijkervaring is opgedaan, is het zicht op hoe de kwaliteit van de studiekeuze verbeterd kan worden nog beperkt. Een meer systematische en *evidence based* beschrijving van wat wel en wat niet goed werkt kan dienstbaar zijn aan de praktijk van de studiekeuzebegeleiding.

4. Hoe we het organiseren

In deze paragraaf is opgenomen wat in onze ogen de belangrijkste maatregelen zijn voor het verbeteren van de studiekeuzekwaliteit. De bijlage bij deze brief voorziet in een overzicht van andere relevante initiatieven.

Studiekeuze-informatie

Vanuit het belang om aankomende studenten te voorzien van zo goed mogelijke onafhankelijke informatie subsidieert de overheid de website Studiekeuze123: een gegevensbron met betrouwbare, transparante en onafhankelijke informatie over opleidingen in het hoger onderwijs. De website bestaat sinds 2006 en wint aan bekendheid en gebruik. In 2007 kende de site 235 000 bezoekers, in 2008 gemiddeld 35 000 à 45 000 per maand. De helft van de bezoekers gebruikt de website ook daadwerkelijk om opleidingen met elkaar te vergelijken¹. Daarnaast is het van belang dat de overheid transparant communiceert over de toelatingsvoorwaarden die voor bepaalde opleidingen gelden. Hiertoe is voor de toelating tot het hoger onderwijs recentelijk de website van het ministerie aangepast.

Versterking loopbaanoriëntatie en -begeleiding

De RWI adviseert te investeren in een meerjarige kwaliteitsimpuls in LOB en te voorzien in sterkere prikkels voor scholen om zelf te investeren in LOB. Ook de VO-raad heeft recentelijk² aangegeven dat LOB nog niet de positie heeft die zij verdient en pleit voor verankering van LOB in het curriculum, bijvoorbeeld door opname in de eindtermen of het toevoegen van LOB als indicator op de kwaliteitskaart. In de kwaliteitsagenda VO is voorzien in een investering (€ 200 mln. over de periode 2008–2011). Scholen kunnen een deel van deze middelen (bestemd voor de prioriteiten uit de kwaliteitsagenda) bestemmen voor LOB. Dit biedt een stevige extra prikkel om als school te investeren in bijv. verdere integratie van LOB in het primaire onderwijsproces en in samenwerking met het vervolgonder-

¹ Evaluatie Studiekeuze123 van juli 2008.

² Brief VO -raad, «VMBO op de politieke agenda», februari 2008.

wijs en het bedrijfsleven. Bovendien is versterking van LOB vaak één van de prioriteiten in de 39 VSV regio's waar afspraken mee zijn gemaakt. Ook zijn de VO-raad en MBO Raad, zoals ook aangekondigd in de Strategische agenda BVE en de kwaliteitsagenda VO¹, momenteel bezig om een plan van aanpak voor verbetering van LOB te formuleren. De VO-raad is in intensief overleg met zijn achterban, om dit schooljaar te komen tot een breed gedragen stimuleringsplan. Het in contact brengen van leerlingen en docenten met het beroepenveld is een centraal onderdeel. De VO-raad bespreekt dit plan met de HBO-raad en MBO Raad opdat de ontwikkelingen in LOB en de ontwikkelingen rond studiekeuzegesprekken voor aankomende studenten in het hoger onderwijs (zie hierna) elkaar maximaal versterken. Dit najaar zal de nadere concretisering van de stimuleringsplannen onderwerp van gesprek zijn met de betrokken koepelorganisaties.

Samenwerking binnen beroepskolom

In de gemeenschappelijke agenda 2008–2011, zoals die door de MBO Raad, AOC Raad, Colo en de ministeries van OCW en LNV is opgesteld is aangegeven dat een goede en tijdige oriëntatie van jongeren op hun leer- en werkloopbaan van cruciaal belang zijn om de doorstroom v(mb)o-mbo-hbo en de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt te vergroten. In dit kader is o.a. afgesproken dat instellingen (met ondersteuning vanuit de MBO Raad) in de komende jaren de begeleiding van deelnemers naar en tijdens de beroepspraktijkvorming gaan verbeteren. De kenniscentra spelen een belangrijke rol in het verschaffen van goede informatie over de (regionale) arbeidsmarkt. Deze samenwerking zal ook positieve effecten hebben voor mensen die willen doorstromen naar het hoger beroepsonderwijs.

Verbeterde intake hoger onderwijs: Studiekeuzegesprekken

Het is voor opleidingen niet altijd mogelijk om aankomende studenten de gewenste aandacht te geven, zeker als het gaat om grote aantallen studenten. We willen daarom mogelijk maken dat aankomende studenten studiekeuzegesprekken kunnen voeren, voordat ze beslissen om aan een studie te beginnen. Studiekeuzegesprekken kunnen voorkomen dat scholieren en mbo-deelnemers een studie kiezen die later te hoog gegrepen blijkt of niet aansluit bij hun interesse, verwachtingen of competenties. Als zij door deze gesprekken een betere studiekeuze maken, zorgt dat voor minder uitval op universiteiten en hogescholen. Studiekeuzegesprekken worden niet ingezet als selectiegesprekken, maar als middel om studenten een bewuste keuze te laten maken.

We willen een zorgvuldig proces hanteren, waarbij de instellingen deze gesprekken vormgeven op een wijze, die past bij de opleiding of instelling in kwestie en waaruit moet blijken of deze het beoogde succes opleveren. Er is onder hogescholen en universiteiten een voorhoede van instellingen/opleidingen waar men al aan de slag is gegaan met dit instrument. Met gebruikmaking van die actieve voorhoede willen we, om een snelle start te maken, dit jaar al beginnen met het laten beschrijven, verder laten ontwikkelen, overdraagbaar maken en op resultaat monitoren van good practices van instellingen die werken met studiekeuzegesprekken. Om te onderzoeken op welke manier het aanbieden van studiekeuzegesprekken binnen instellingen georganiseerd kunnen worden, welke initiatieven onder welke omstandigheden effectief zijn en welke knelpunten kunnen ontstaan waarvoor oplossingen gezocht moeten worden, voert SURF in opdracht van OCW het programma *Intakegesprekken: good practices* uit. Dit programma heeft als doel om good practices te verzamelen van instellingen van hoger onderwijs die studiekeuzegesprekken inzetten in hun

¹ Werken aan vakmanschap, OCW 2008 en kwaliteitsagenda vO,OCW,2008.

studiebegeleiding. Bij dit programma zijn studenten, HBO-raad en VSNU betrokken. Daarvoor stellen we tot april 2010 €650 000 beschikbaar. Daarna, en indien dat nodig blijkt al tijdens deze fase, willen we op experimentele basis de mogelijkheden die de wet biedt uitbreiden om deze gesprekken te laten voeren. De mogelijkheden daartoe zijn overigens deels afhankelijk van nadere besluitvorming over het voorgestelde experimenteerartikel in de WHW dat onderdeel is van het wetsvoorstel bekostiging en besturing¹. Bij de experimenteermogelijkheden kan gedacht worden aan mogelijkheden van vervroeging van de datum van aanmelding. Zo kan de instelling ervoor zorgen dat studiekeuzegesprekken ruim van te voren kunnen plaatsvinden en niet pas vlak voor de start van het studiejaar. Dit is in het belang van zowel de aankomende student als van de instelling. Ons staat voor ogen dat op termijn zowel studenten als instellingen het recht krijgen een studiekeuzegesprek te vragen.

Na deze experimentele fase is de vraag aan de orde of en hoe studiekeuzegesprekken in de WHW structureel verankerd moeten worden, waarbij dan geput kan worden uit de ervaringen die zijn opgedaan in de fase van good practices en de experimentele fase. We verwachten dat op deze wijze op een zorgvuldige manier invulling kan worden gegeven aan een verbetering van het studiekeuzeproces waardoor studenten beter worden voorbereid en daardoor gemotiveerd worden en succesvol studeren.

Afspraken over verlagen uitval

In de al genoemde meerjarenafspraken is met het hbo afgesproken om de oriënterende, verwijzende en selecterende functie van de propedeuse te versterken en het rendement van de studenten in de postpropedeutische fase te verhogen (van 77% naar 90%). Met het wo is afgesproken de verwijzende en bindende functie van het eerste bachelorjaar te versterken, de studie-uitval in bachelor 2 en 3 te halveren en 70% studenten in 4 jaar hun bachelor te laten afronden (was in 2007 ca. 45%).

Bindend studieadvies

Universiteiten en hogescholen maken goed gebruik van het bindend studieadvies (BSA) aan het einde van het eerste jaar. Het is een middel om verkeerde studiekeuzes te corrigeren en studenten na een jaar te verwijzen naar een meer geschikte opleiding. Een BSA moet wel meer zijn dan een verwijderingbesluit². De wijze waarop de studiebegeleiding in het hoger onderwijs gehanteerd wordt in relatie tot het BSA zal naar aanleiding van een recent signaal van de Landelijke Studentenvakbond³ door de Inspectie van het Onderwijs worden meegenomen in een onderzoek naar de uitvoering van het BSA⁴.

De in deze brief genoemde acties zijn stappen in een proces naar een sectoroverstijgend beleid rondom studiekeuze en studiesucces. Eind 2008 zullen wij een nader debat organiseren over het studiekeuzeproces in relatie tot het hoger onderwijs. Dit doen wij omdat wij ons realiseren dat het stimuleren van deze processen een meerjarig karakter dient te hebben en het denken over verbeteringen van de aanpak met het verschijnen van deze brief niet kan stoppen.

¹ Momenteel in behandeling bij de raad van state.

² Voortgangsrapportage strategische agenda HO, OCW, 2008.

³ Steeds meer klachten over BSA, Persbericht LSVb, 22 juli 2008.

⁴ Zie ook het antwoord op Kamervragen van het lid Van Dijk.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
R. H. A. Plasterk

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
J. M. van Bijsterveldt-Vliegenthart

- Recentelijk heeft de landelijke studentenvakbond een oproep gedaan aan de onderwijsinstellingen om exitgesprekken te houden met uitval- lers om te vernemen wat de reden van de uitval is en daar van te leren. Ik ondersteun de gedachte achter deze oproep van harte. Het adagium «meten is weten» is van het allergrootste belang om de voorlichting en begeleiding van studenten te verbeteren. Dit is primair de verantwoor- delijkheid van de instellingen zelf en er zijn op dit punt ook goede voorbeelden te vinden¹.
- Ook feitelijke Informatie op instellingsniveau over leerlingen/ studentenstromen is een essentiële voorwaarden om kennis op te doen en te leren van elkaar². Goed voorbeeld is de doorstroomkaart hbo-raad en mbo-raad. Wij zien dit als eerste stap om meer longitudi- nale doorstroom kentallen te ontwikkelen op basis waarvan gerichte instrumenten ontwikkeld kunnen worden zowel op instelling- als stelselniveau. Voorwaarde is wel dat alle partijen vertrouwen hebben in de onderliggende data en het eens zijn over een aantal essentiële definities die gebruikt worden bij dit soort instrument. Ik ondersteun hiermee dit initiatief dat vanuit het veld komt van harte maar verwacht van hen wel dat deze informatie openbaar wordt gemaakt zodat alle belanghebbenden gebruik kunnen maken van deze informatie. Wij gaan met de vier betrokken onderwijskoepels (HBO-raad, MBO Raad, VO-raad en VSNU) na onder welke condities dit mogelijk is.
- Medio 2008 wordt een twintigtal goede voorbeelden van LOB-initiatieven (relevante succesfactoren en methoden) geïnventari- seerd. Het einddoel is op basis van deze voorbeelden een leidraad te realiseren, zodat deze voorbeelden gemotiveerd als *good practice* kunnen gelden en in de regio verspreid kunnen worden. Daarnaast kan de uitkomst gebruikt worden als input voor de stimuleringsplannen, die de vo -en bve-sector opstelt.
- In de vo-sector wordt een aantal veldinitiatieven gestimuleerd en door de overheid gefaciliteerd. Doel van deze initiatieven is het verduur- zamen van de relatie tussen onderwijs-bedrijfsleven en overheid (regionaal en schoolnabij) en daarmee de mogelijkheden voor leer- lingen, leraren en decanen zich onder begeleiding goed te oriënteren te verstevigen. Een voorbeeld hiervan is het project *Kom in het Leer- bedrijf*. Dit is een samenwerking tussen diverse partners in het veld. (Colo, de scholenorganisaties, NVS-NVL ,platform VMB, Taskforce Jeugdwerkloosheid) die jaarlijks de actiedag Kom in het Leerbedrijf organiseert waardoor leerlingen en hun decanen uit het vmbo de gelegenheid op bezoek te gaan bij een leerbedrijf. Ook de landelijke uitrol van het concept *Verbindend Leren* wordt ondersteund. In een informele setting wordt de concrete regionale vraag en aanbod van onderwijs, overheid en bedrijfsleven samenge- bracht. Ook de landelijke uitrol van het concept *On Stage* wordt ondersteund. On Stage is een positief podium voor vmbo-leerlingen. Leerlingen gaan in gesprek met beroepsbeoefenaren, en brengen een week later een tegenbezoek aan degene met wie zij een match hebben gemaakt. Zo horen en zien zij rechtstreeks van de «werkvloer» wat een vak inhoudt.
- In de bve sector heeft met relevante partijen overleg plaatsgevonden over de specifieke rol van loopbaanoriëntatie en begeleiding in het middelbaar beroepsonderwijs. Afgesproken is dat de Jongeren- organisatie Beroepsonderwijs (JOB) het initiatief neemt om een panel-

¹ www.studiesucces.vsnv.nl

² Zie ook doorstroom in het onderwijs en de betekenis van een goede aansluiting, Van Asselt, 2007.

bijeenkomst te organiseren met studenten uit het v(mb)o en mbo. Doel hiervan is om na te gaan of er voldoende informatie beschikbaar is voor een goede studie- en loopbaankeuze en of de informatie ook geschikt is voor de betreffende doelgroepen. Het belang hiervan wordt onderstreept door de observatie dat ongeveer een vijfde van de leerlingen met een mbo-diploma achteraf spijt zou hebben van de gekozen opleiding¹. Over de begeleiding bij de keuze voor een studie/beroep is in 2005 30% van de ondervraagde mbo-deelnemers tevreden tot zeer tevreden².

- Om (voortijdige) schooluitval te helpen voorkomen zal in het mbo een systeem van opleidingsdomeinen worden ingevoerd. Opleidingsdomeinen zijn clusters van verwante opleidingen waarop studenten ingeschreven kunnen worden. Over de nadere invulling en uitwerking van opleidingsdomeinen wordt nog overleg gevoerd.
- Het Jet-Net initiatief is een mooi voorbeeld van de wijze waarop we de loopbaanoriëntatie en begeleiding van jongeren kunnen verbeteren over de traditionele sectorgrenzen heen. Het is oorspronkelijk een initiatief van vijf Nederlandse multinationals die voor de cruciale uitdaging stonden en staan om meer bèta/technisch opgeleide jonge werknemers te vinden. De traditionele aanpak via studenten in het hoger onderwijs leverde niet meer de benodigde aantallen werknemers op. Daartoe gingen ze de samenwerking aan met het voortgezet onderwijs. Men wil aan de jongeren van het voortgezet onderwijs laten zien en hen laten ervaren welke mogelijkheden er in Nederland zijn voor iemand die voor bèta/techniek kiest. De overheid faciliteert dit initiatief. Inmiddels is het een project waar 29 bedrijven samen met 147 Havo/vwo scholen aan meewerken. Het initiatief richt zich ook op inbedding van de aanpak in het primaire onderwijsproces waarbij gekeken wordt naar begeleiding van profielwerkstukken, handreikingen aan docenten, gastlessen, expertmeetings tussen docenten en medewerkers van bedrijven, etc.
- Een van de adviezen van de Nationale Denktank is om een persoonlijk assistent leraren in het voortgezet onderwijs mogelijk te maken. Het Sectorbestuur onderwijsarbeidsmarkt en het platform bèta/techniek hebben het initiatief genomen om dit advies in de praktijk te brengen. De verwachte effecten van dit initiatief zijn onder meer: aandacht voor het taal- en rekenonderwijs, versterking beroepsimago van leraren bij studenten en verbetering samenwerking vo-ho. Ook voor dit initiatief zal de overheid ruimte geven en een faciliterende rol op zich nemen.

¹ ROA; De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2010.

² ODIN 3; Job monitor 2005.